

OPONENTNÍ POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Téma habilitační práce:

BITVA O MORAVSKOU OSTRAVU A 1. TANKOVÁ ARMÁDA

Autor práce: Mgr. Aleš BINAR, Ph.D., Univerzita obrany v Brně

Oponent: doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Katedra teorie vojenství, Fakulta vojenského leadershipu, Univerzita obrany v Brně

Jedním z cílů bádání vojenských historiků v oblasti operací konce II. světové války je i v současnosti poznání průběhu bojů na území tehdejšího Československa. Mezi ně patřily především bitvy sváděné na jižní a na severní Moravě a ve Slezsku. Toto bádání bylo často zaměřeno především na činnost jednotek Rudé armády a z národního pohledu na nasazení československého vojska v bojích na Slovensku, na východní Moravě a zejména na přístupech k Moravské Ostravě. Zájem o boje na posledně uvedeném směru vycházel nejen z důvodu, že do operace bylo zapojeno československé vojsko, které tak bojovalo na teritoriu vlastního státu, ale rovněž proto, že se jednalo o jednu z posledních velkých operací II. světové války.

Vlastní poznání bojů bylo ale často zkreslováno, a to především v období komunistického režimu, kdy nízká kritičnost a nedostupnost archivů a sdílených informací vedla k vytvoření naračnického rámce, který přetrvává dodnes. V onom rámci například zcela chybí adekvátní pozornost německé branné moci, jejíž bojová hodnota bývá často redukována na nepřesné, stereotypní představy (fanatický odpor anebo na stranu druhou naprostý rozvrat apod.). Přestože od předmětné operace uběhlo již více než 75 let, poznatky z její přípravy a průběhu, včetně zapojení obou stran, jsou jen torzovité. Pro detailní vyhodnocení zkušeností a poznatků z operace, a především vyvození závěrů pro další bádání je nezbytné plně popsat a doložit i činnost bojového nasazení německého vojska. Bádáním v oblasti vedení bojů o Moravskou Ostravu se zaměřením na činnost německé 1. tankové armády se zabývá habilitační práce Mgr. Aleše Binara, Ph.D.

a) Aktuálnost habilitační práce

V první kapitole autor uvádí detailní přehled dosavadního stavu poznání a uvádí východiska pro svoji práci. Analýzou dostupné literatury, publikované nejen na národní úrovni, ale i

v zahraničí, si autor postavil základy pro svoje další bádání. Aleš Binar postupně popisuje díla jednotlivých autorů a hodnotí jejich přínos k poznání operací na našem území se zaměřením na boje na přístupech k Moravské Ostravě. Z tohoto hodnocení autor správně usuzuje, že dosavadní poznání operace o Moravskou Ostravu je nevyrovnané, neúplné a s mezerami, tak, jak bylo uvedeno výše. Aleš Binar je současně jeden z prvních českých historiků, který systematicky bádal v německém archivu Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg im Breisgau. V tomto směru lze upozornit na jeho dřívější studie, které publikoval v rámci Dlouhodobého záměru rozvoje organizace „ROZUM“ na Univerzitě obrany v Brně.

Po prostudování habilitační práce Aleše Binara a na základě výše uvedených argumentů považuji zpracování hodnocené habilitační práce za náročné, přínosné a vysoce aktuální. Posledně uvedený bod lze doložit mj. pohledem na témata, která jsou v současnosti otevírána na stránkách odborných vojenskohistorických časopisů v České republice i v zahraničí a která se týkají jak přímo bojů u Moravské Ostravy, tak německé branné moci, případně II. světové války obecně (Historie a vojenství, Vojenská história, The Journal of Slavic Military Studies aj.).

b) Naplnění cíle habilitační práce a její vědecký přínos

Cílem habilitační práce, který je uveden v jejím úvodu, je prozkoumání bitvy o Moravskou Ostravu se zaměřením na poznání bojového nasazení německého vojska, tedy 1. tankové armády a jejich příslušných podřízených součástí. Text předkládá velké množství faktografie a to v detailní úrovni. Aleš Binar velice vhodně zvolil jako základ pro pochopení souvislostí a pro naplnění cíle práce deskripci německé branné moci a detailní popis její organizace, včetně 1. tankové armády (III. a IV. kapitola). V další části práce charakterizuje a popisuje bojiště (V. kap.), přičemž kromě popisu geografických podmínek, jak je ve vojenské historii běžné, soustředí pozornost rovněž na atmosférické jevy (počasí) a jevy astronomické (poměr délky dne a nocí, což je pro vedení bojových operací rozhodující). V této kapitole rovněž uplatnil své poznatky ze svého dřívějšího badatelského zaměření do dějin Slezska. Další pasáže textu (VI. kap.) pojednávají o průběhu bojů na východní frontě v závěru II. světové války. Zde je nutno vyzvednou fakt, že vyjma popisu bojů na berlínském směru Rudé armády věnoval pozornost i jejímu postupu na Vídeň, což má důležitý přesah do následujících kapitol.

Rozhodující částí habilitační práce jsou tři kapitoly (VII., VIII. a IX. kap.), které jsou věnovány jednotlivým fázím bitvy o Moravskou Ostravu. Za klíčový badatelský přínos lze v těchto třech kapitolách považovat dvě skutečnosti. V první řadě se jedná o samotné množství dosud neznámé faktografie, v druhé řadě o zasazení výkladu do širších operačních souvislostí. V prvním

aspektu habilitant využívá objevený materiál z německého archivu. Zde je třeba ocenit minuciózní práci, neboť navzdory tomu, že vychází vesměs z denních hlášení a deníkových záznamů, je schopen vytvořit plastický obraz průběhu bojů. Přestože je text práce „hutný“, je čtivý a logicky provázaný. Pro poslední dny II. světové války je však písemný materiál neúplný, což znamená, že některé skutečnosti a vazby musel habilitant vydedukovat. Druhý zmíněný aspekt, totiž širší operační souvislosti bojů na přístupech k Moravské Ostravě, byl docílen deskripcí všech bojišť, na kterých měla 1. tanková armáda zasazeny své jednotky, a to na Slovensku, jižní Moravě a na Horním Slezsku. To umožňuje nejen poznat význam, který byl prostoru Moravské Ostravy přikládán, ale z velké části též samotným bojům. Týká se to především bojů u Brna a mj. bitvy o Ořechov, které skýtají potenciál samostatného zpracování látky.

Lze tedy konstatovat, že habilitant Aleš Binar cíl habilitační práce splnil.

c) Použití vědeckých metod v habilitační práci

K naplnění cíle habilitační práce použil habilitant vědecké metody vhodné pro zpracování tohoto typu habilitační práce. Důraz autor položil na archivní excerpci písemného materiálu. Tímto přístupem, tedy využitím přímé metody se práce identifikuje se zavedenými historickými postupy. Z důvodů torzovitosti získaných archivních pramenů dále autor využíval i metod nepřímých, tedy odvozování skutečností na základě nepřímých důkazů. Samozřejmostí bylo i využití ostatních metod zkoumání v historiografii jako metody komparativní, statistické a samozřejmostí byla interpretace získaných poznatků. Dále autor použil metodu syntézy, kdy v závěru provedl závěrečné shrnutí a hodnocení operace jako celku.

Kromě obecných a historických metod byly využity i metody vojenské vědy. V tomto směru je pouze na škodu, že není větší prostor věnován objasnění vojenské terminologie, případně vysvětlen terminologický posun, ke kterému došlo ve vojenství od konce druhé světové války. Za všechny uvádím alespoň pojem z vojenství „fáze operace“, který v zásadě odpovídá členění průběhu bojů na přístupech k Moravské Ostravě do jednotlivých etap.

Použité vědecké metody považuji za vhodné a dostačující pro řešení vědecké práce tohoto typu.

d) Jazyková a formální úprava habilitační práce

Předložená habilitační práce se svým rozsahem celkem 477 stran, z toho vlastní práce 400 stran a 77 stran písemných a obrazových příloh, předkládá nové vědecko-historické a teoreticko-praktické poznatky o souvislostech bojového nasazení 1. tankové armády v bojích o Moravskou Ostravu. Svým rozsahem je habilitační práce nadprůměrná, což vyplývá ze širě řešené

problematiky a plně tak odpovídá standardu pro tento typ práce. Práce je vhodně doplněna přílohami, tabulkami (především početních stavů), prepisy originálních dokumentů a schémata, dobovými fotografiemi z bojiště a kopiemi vybraných štábních map skupiny armád „Střed“. Použité zdroje jsou vyznačeny v textu a uvedeny v seznamu použité literatury v souladu s normou ČSN ISO 690 i s autorským zákonem. Používaná terminologie odpovídá názvosloví zaužívané v odborné veřejnosti a v pracích tohoto typu, i s ohledem na výše uvedenou výhradu. Aleš Binar v práci vhodně doplnil české výrazy německými ekvivalenty tehdejší doby, což usnadňuje orientaci v problematice. Po jazykové i stylistické stránce je habilitační práce zpracována pečlivě, s formální úpravou na vysoké úrovni a splňuje tak požadavky na tento typ práce.

e) Výsledky habilitační práce

Mezi výsledky habilitační práce náleží následující poznatky, které jsou uváděny v pořadí podle struktury textu. V první řadě se jedná o propojení pohledu vojenské historie a vojenské vědy, tedy využití principů vojenského umění. Velmi rozsáhlé jsou dále pasáže, které se týkají německé branné moci. Důvodem je skutečnost, že zprostředkovávají poznání o Wehrmachtu, které dosud nebylo v české historii souhrnně k dispozici. Detailní popis vrchního velení pozemního vojska a úrovně od skupiny armád až po družstvo vytváří podmínky pro pochopení složitosti doplňování, střídání či spojování těchto prvků v rámci jednotlivých fází operace. Jako klíčovou zde vidím deskripci jednotlivých typů divizí a jejich úkolů v rámci plnění úkolů. Zdůraznit je třeba též skutečnost, že i na těchto místech vychází Aleš Binar z pramenů. Zde se upozorňuje především na využití německých taktických příruček z II. světové války.

Jako hodnotné lze dále označit ty pasáže textu, které se týkají „leadershipu“ 1. tankové armády, tedy velitelského sboru a jeho vlivu na plnění úkolů před a v průběhu operace. Opět jako přínos zde vidím detailní hodnocení a porovnání přístupů, vlastností a schopností jednotlivých velitelů (bez hodnosti: Kleist, Raus, Heinrici, Nehring a Hasse) kdy autor detailně rozebírá vlastnosti především Heinriciho, velitele 1. tankové armády. V této části taktéž popisuje vliv Schörnera, vrchního velitele skupiny armád „Střed“, na činnost podřízených vojsk. Následně zde autor analyzuje další velitele a důstojníky štábů, kteří měli vliv na boje na přístupech k Moravské Ostravě. V poslední části této kapitoly Aleš Binar charakterizuje morální stav vojska jako klíčový faktor určující jeho bojeschopnost. Zde kromě citací z archivních dokumentů uvádí na dokreslení situace vzpomínky místního obyvatelstva na nízkou morálku a slabé bojové odhodlání německých vojáků. Autor tak dává do ostrého protikladu tato hodnocení s hodnocením morálního stavu z pohledu německé generality. V této kapitole se autorovi

podarilo shromáždit informace a přes jejich nesourodost popsat obraz vojska, které bojovalo nejen s Rudou armádou, ale i s nedostatkem záloh, techniky, munice či PHM.

Rozhodující část práce vidím v VII., VIII. a IX. kapitole, které na základě archivního bádání velice precizně popisují jednotlivé fáze bitvy o Moravskou Ostravu. Aleš Binar se přidržel dosavadního členění průběhu bojů do tří fází. O skutečnosti, že ve vojenské historii se často používá i její rozčlenění do čtyř etap (poslední po 26. dubnu 1945), se zmiňuje, avšak s ohledem na objekt zájmu, tj. 1. tankovou armádu, tento způsob nevyužívá. Za hlavní přínos pak považují následující poznatky.

V prvé řadě jde o poznání operačních záměrů německé 1. tankové armády během bitvy o Moravskou Ostravu. Jestliže v první fázi bitvy vedlo odhalení záměrů Rudé armády k okamžitým opatřením, především posílením obrany, v druhé fázi pak jejich mylné vyhodnocení vedlo k rychlému ústupu, který místy přecházel až v úprk. Sem náleží i útočné záměry německého velení, především se jedná o protiútok ze dne 8. dubna 1945 a jeho nevalné výsledky. Pro závěr bitvy o Moravskou Ostravu je určující přenesení těžiště bojové činnosti na pravé křídlo 1. tankové armády, kde probíhaly boje o Brno. Ve třetí, závěrečné fázi bitvy realizovalo německé velení boje na zdrženou s cílem vyvázat se z prostoru Moravské Ostravy, například i za cenu opuštění československého opevnění, které bylo mezitím ženijně připraveno k obraně.

V širších souvislostech bitvy o Moravskou Ostravu je rozhodující poznání, že útok Rudé armády na pomocném směru, tedy na Slovensku, nesplnil svůj účel, neboť Němci byli odtud schopni přesunovat své síly k Moravské Ostravě. Naproti tomu proti operaci hornoslezské anebo bratislavsko-brněnské se význam bojů o Moravskou Ostravu jeví jako nižší, což Aleš Binar doložil především na způsobu, jakým byly podle potřeb vývoje bojové situace přesouvány jednotlivé německé divize.

S ohledem na dosavadní neúplnost poznání průběhu bitvy o Moravskou Ostravu je pak nutno upozornit též na skutečnost, že v práci byly přesně identifikovány německé jednotky a svazky, které se bojů zúčastnily, přičemž byl učiněn pokus určit jejich početní síly. Doplnující význam ještě náleží poznání využití československého opevnění a nasazení leteckých sil.

f) Přínos práce pro rozvoj vědního oboru a pro praxi

Přínos práce pro rozvoj vědního oboru spočívá především ve zpracování uceleného souboru dosud nepublikovaných informací a poznatků z německého archivu. V závěru habilitační práce Aleš Binar shrnuje výsledky svého bádání. Ty jednak přinášejí nové poznatky k nasazení 1.

tankové armády, které se týkají jak samotné bitvy o Moravskou Ostravu, tak i dalších bojišť, především – jak již bylo uvedeno – ve vztahu k bojům o Brno v roce 1945. To znamená, že práce má potenciál stát se základem pro další bádání s cílem poznat průběhu bojů na území Československa v závěru II. světové války. Kromě samotné faktografie nová zjištění dále výrazným způsobem revidují poznání průběhu bitvy o Moravskou Ostravu. Doložily totiž nejenom míru mezerovitosti dosavadních výsledků bádání, ale především těsnou vazbu mezi rozhodovacím procesem na úrovni velení 1. tankové armády a velikostí jejich sil na straně jedné a výsledky bojů na straně druhé. Posuzovaná práce tak přináší nové poznání využitelné pro rozvoj vědního oboru vojenská historie, stejně jako teorie vojenství se zaměřením na teorii vojenského umění.

Práce je plně využitelná nejen ve vysokoškolském vzdělávání v rámci Univerzity obrany v Brně, ale taktéž i pro vzdělávání velitelského sboru AČR ve všech typech kariérních kurzů.

g) Závěr posudku

Konstatuji, že **habilitační práce splňuje podmínky** Zákona č. 131/2002 Sb., z. o vysokých školách a dalších navazujících zákonů, a proto po úspěšné obhajobě habilitační práce a habilitační přednášce **doporučuji** komisi pro habilitační řízení **udělit Mgr. Aleši BINAROVÍ, Ph.D. vědecko-pedagogický titul docent.**

Při obhajobě habilitační práce požadují zodpovězení následujících otázek:

1. Kterými argumenty lze doložit, že průběh bitvy o Moravskou Ostravu byl v její závěrečné fázi v zásadní míře ovlivněn bojovou situací na jižní Moravě?
2. Jakým způsobem využila německá 1. tanková armáda československé opevnění a do jaké míry ovlivnilo průběh bitvy?
3. Objasněte používání termínu boj a operace z pohledu tehdejší a současné vojenské terminologie. Obdobně objasněte rozdíl mezi vámi používanými termíny pozemní vojsko a pozemní síly (uváděnými v práci na str. 35).

V Brně dne 7. srpna 2020

doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D.